

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Інститут Математики, Економіки, Механіки

Кафедра соціальної і прикладної психології

Д и п л о м н а р о б о т а

бакалавра

на тему: **«ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ
МУЗІКАНТІВ-ВИКОНАВЦІВ»**

**«FEATURES OF PROFESSIONAL THINKING OF MUSICIANS-
PERFORMERS»**

Виконала: студентка 4 курсу денної форми навчання

Напряму підготовки 6.030102 «Психологія»

Дідик Анастасія Олександрівна

Керівник: кандидат психологічних наук, доцент кафедри
соціальної і прикладної психології Дементьєва К.Г.

Рецензент: кандидат психологічних наук, доцент загальної
психології та психології розвитку особистості Крюкова М.А.

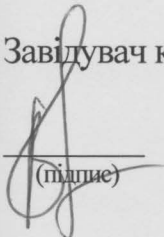
Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ 10 від 29-05 2017 р.

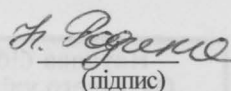
Захищено на засіданні ЕК № 8
протокол № 42 від 25-06 2017 р.
Оцінка 60/100 1 А 1 90
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

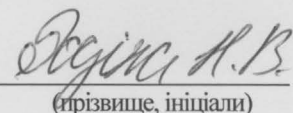
Завідувач кафедри

Голова ЕК

Подшивалкіна В.І.

(підпис)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

ш/к 593592

Одеса – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ	4
1.1. Загальна характеристика професійного мислення	4
1.2. Психологічна характеристика музичного мислення	10
1.3. Особливості професійної діяльності музикантів-виконавців	17
1.4. Особливості професійного мислення музикантів-виконавців (емпіричний аспект).....	22
Висновки до першого розділу.....	25
РОЗДІЛ 2. ВИЯВЛЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МУЗИКАНТІВ ВИКОНАВЦІВ	27
2.1. Опис програми дослідження.....	27
2.2. Виявлення особливостей професійного мислення музикантів виконавців	34
Висновки до другого розділу	49
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	54

ВСТУП

Актуальність дослідження. В основі сучасної концепції змісту музичної освіти і виконавчої творчості лежить мета виховання музиканта нової формації – особистості, здатної до творчої самореалізації. Однак на цьому шляху сьогодні є цілий ряд проблем, вивчення яких дозволяє виявити їх якісну своєрідність і зв'язок з тими чи іншими творчими процесами і явищами. У числі таких проблем – мислення музиканта-виконавця. Розвиваючи мислення, музикант, одночасно, розвиває творчу здатність, вміння створювати нові художні цінності. І, навпаки, створюючи умови для вільної і відповідним чином організованої творчості, він стимулює необхідну розумову діяльність.

Підвищений інтерес музичної науки до проблеми музичного мислення проявився в другій половині ХХ століття. Цей феномен досліджується за допомогою аналітичного апарату музичної психології, педагогіки та мистецтвознавства. Теоретичний огляд науково-психологічної літератури з питання професійного музичного мислення показав актуальність даного питання. В рамках професійної психології мислення, були сформульовані теоретичні підходи до вивчення професійного музичного мислення, зроблені деякі підходи до вивчення його структури. В той самий час, спеціалізованих досліджень, які були б присвячені вивченню професійного музичного мислення проведено фактично не було. Не вивчалися, зокрема, особливості та специфіка цього виду мислення, структура, умови, що сприяють його формуванню і розвитку. Все це говорить про доцільність більш глибокого вивчення проблеми професійного музичного мислення.

Актуальність та відсутність змістовних досліджень на тему професійного мислення музиканта-виконавця зумовили вибір теми нашого дослідження: «Особливості професійного мислення музикантів-виконавців».

Мета дослідження – провести емпіричне дослідження та порівняльний аналіз особливостей професійного мислення музикантів-виконавців.

Завдання дослідження:

1. Теоретичні підходи до психологічної характеристики музичного мислення та особливостей професійної діяльності музикантів-виконавців;
2. Обґрунтувати програму дослідження;
3. Виявити особливості професійного мислення музикантів-виконавців.

Об'єкт дослідження – професійне мислення

Предмет дослідження – особливості професійного мислення музикантів-виконавців.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз, порівняння, систематизація, узагальнення теоретичного й емпіричного матеріалу; емпіричні – тест креативності Торренса, тест Векслера, методика рефлексивності А.В. Карпова, методика «Тип мислення» (Методика визначення типу мислення в модифікації Г.В. Резапкіної); математичні – t-критерій Стьюдента..

Експериментальна база дослідження: Одеська середня спеціалізована музична школа-інтернат імені професора П.С. Столярського. У ході дослідження було обстежено 60 осіб. До діагностичної вибірки увійшло 30 (викладачі музичної школи-інтернату, які відносяться до категорії музиканти-виконавці). До контрольної вибірки увійшло 30 осіб (особи, які не займаються викладацькою та музичною діяльністю). Середній вік генеральної сукупності складав 30-35 років.

Структура роботи: Дипломна робота обсягом 61 сторінку включає: титульний аркуш, зміст, вступ, 2 розділи, висновки до розділів та загальні висновки, список використаної літератури (що містить 83 першоджерела), 8 таблиць, 4 малюнки. Основний об'єм тексту 53 сторінки.

ВИСНОВКИ

В результаті дослідження, здійсненого в рамках нашої роботи, відповідно до поставлених завдань, ми можемо зробити наступні висновки:

Єдиного визначення поняття «професійне мислення», що однозначно визнається в науковому співтоваристві, не існує. Професійне мислення розглядається і як характеристика якості, рівня досконалості мислення, і як особливості мислення фахівця, обумовлені характером професійної діяльності по відношенню до об'єкта праці, і як процес вирішення професійних завдань в тій чи іншій сфері діяльності і т.д.

Одним з найбільш продуктивних при дослідженні проблеми професійного мислення визнається акмеологічний підхід, який би розглядав професійне мислення як структурний компонент професіоналізму, що відображає його виконавчу (операційну) сторону.

Професійне мислення – це переважаюче використання прийнятих в певній професійній області прийомів вирішення проблемних завдань, способів аналізу професійних ситуацій, прийняття професійних рішень.

Музичне мислення – вища форма аудіального мислення, яка передбачає наявність твору музичного мистецтва як джерела звукової чуттєвості і раціонального виявлення художньої ідеї музичного твору мистецтва. Музичне мислення створює музичний твір мистецтва як джерело чуттєвості і раціональності. Музичне мислення виконавця і слухача розгортається вже в присутності музичного твору, створеного композитором та існуючого у вигляді музичного тексту.

Головна ознака продуктивності музичного мислення – можливість вираження виконавцем якісно нового, ціннісного інтерпретаційного задуму (змісту). Добре сформоване музичне мислення слід осмислювати як значимий показник цілісного розвитку виконавчої майстерності музиканта. Розвинуте музичне мислення підвищує ККД функціональної діяльності

моторно-слухової сфери відповідно до складності ігрових дій і адекватність сприйняття музично-художньої інформації. Музичне мислення орієнтоване на осмислене, творче прочитання нотного тексту з подальшою передачею художнього сенсу музичного твору. За допомогою музичного мислення виконавець створює суб'єктивну емоційну програму вихідного музичного твору.

Варто відзначити, що вирішальну роль в успішній професійній діяльності музиканта-виконавця відіграють його характерологічні, вольові якості. Чим сильніше виражений в його діяльності імперативно-позитивний початок, – тим краще результат.

Діагностика професійного мислення фахівця взагалі має бути комплексною, системною та містити як комплексні методи вербалізації процесу вирішення професійних завдань, так і методи визначення відповідності мисленнєвої діяльності нормам логіки та психології, методологічності мислення, а також методики, спрямовані на виявлення ступеню розвиненості мисленнєвих властивостей, насамперед, економічності, рефлексивності, децентричності, аналітичності

В результаті емпіричного дослідження нам вдалося визначити, наступні особливості професійного мислення музикантів-виконавців:

1) в професійному мисленні музиканти-виконавці демонструють високий рівень креативності, що допомагає їм краще справлятися з різними проблемами, які виникають в ході професійної діяльності;

2) для музикантів-виконавців характерна наявність високого інтелекту, а також інтелекту на рівні гарної норми. Дані рівні розвитку інтелекту забезпечують високу ефективність протікання процесів мислення, а відповідно і у спішність професійної діяльності;

3) для музикантів-виконавців характерний високий рівень розвитку рефлексивності, як компоненту професійного мислення;

4) для музикантів-виконавців, в основних типах професійного мислення є: наглядно-образний та предметно-дієвий типи.

Варто вказати, що сформовані припущення нашого дослідження – підтвердилися. Правильність сформованих припущень дослідження підтверджуються результати математичної обробки даних діагностики, які вказують на не випадковість а закономірність отриманих результатів і тим самим на закономірність особливостей професійного мислення музикантів-виконавців.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алиев Ю. Б. Настольная книга школьного учителя-музыканта / Ю. Б. Алиев. – М. : ВЛАДОС, 2000. – 336 с.
2. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды : в 2 т. / Б. Г. Ананьев. – М. : Педагогика, 1980. – 287 с.
3. Андронов В. П. Мышление специалиста в процессе постановки профессиональной задачи / В. П. Андронов, Т. Д. Андропова // Изв. Самарского научного центра Российской академии наук. – 2012. – № 2. – С. 111-115.
4. Андронов В. П. Планирование и прогнозирование в профессиональном мышлении студента-психолога : монография / В. П. Андронов, М. С. Ионова. – Саранск : Изд-во Мордов. ун-та, 2011. – 168 с.
5. Анохин П. К. Биология и нейрофизиология условного рефлекса / П. К. Анохин. – М. : Медицина, 1968. – 261 с.
6. Арановский М. Г. Музыка и мышление / М. Г. Арановский // Музыка как форма интеллектуальной деятельности. – 2007. – № 2. – С. 10-43.
7. Асафьев Б. В. Музыкальна форма как процесс / Б. В. Асафьев. – М. : Музыка, 1947. – 164 с.
8. Бодалев А. А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения / А. А. Бодалев. – М. : Флинта, 1998. – 361 с.
9. Борисова Н. В. Новые технологии обучения: блиц-игры и нетрадиционные лекции / Н. В. Борисова, А. А. Соловьева. – М. : Моск. институт стали и сплавов, 1992. – 321 с.
10. Бочкарев Л. А. Актуальные проблемы современной музыкально-педагогической психологии / Л. А. Бочкарев // Психолого-педагогические проблемы высшего музыкального образования. – 1979. – № 4. – С. 35-43.

11. Брушлинский А. В. Мислення і прогнозування / А. В. Брушлинский. – М. : Думка, 1979. – 230 с.
12. Брушлинский А. В. Психология мышления и проблемное обучение / А. В. Брушлинский. – М. : Знание, 1983. – 89 с.
13. Бурьяnek Й. К историческому развитию теории музыкального мышления / Й. К. Бурьяnek. – М., 1977. – 59 с.
14. Валиуллина Г. Г. Возрастно-половые особенности развития профессионального мышления студентов: дис. ... канд. психол. Наук / Гульнара Гайсаевна Валиуллина. – Астрахань, 2007. – 193 с.
15. Валиуллина Г. Г. Исследование возрастно-половых особенностей как фактора развития профессионального мышления студентов / Г. Г. Валиуллина // Гуманитарные исследования. – 2012. – № 1. – С. 56-63.
16. Волков Н. В. Теория и практика искусства игры на духовых инструментах / Н. В. Волков. – М. : 2008. – 261 с.
17. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский. – М. : Наука, 1934. – 352 с.
18. Гальперин П. Я. Психологія мислення і вчення про поетапне формування розумових дій / П. Я. Гальперин // Дослідження мислення в сучасній психології. – 1966. – С. 236-276.
19. Ганслик Э. О музыкально – прекрасном / Э. Ганслик. – СПб. : Книга, 1911. – 256 с.
20. Гинзбург Л. С. О музыкальном исполнительстве / Л. С. Гинзбург. – М. : Знание, 1972. – 40 с.
21. Григорьев В. Ю. Вопросы исполнительской формы и пути ее реализации / В. Ю. Григорьев // Музыкальное искусство и современность. – 1988. – С. 80-91.
22. Давидов М. А. Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста : навч. пос. / М. А. Давидов. – К. : Музична Україна, 1997. – 240 с.

23. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения / В. В. Давыдов. М. : Педагогика, 1986. – 248 с.
24. Деркач А. А. Акмеология. Учебник / А. А. Деркач. – М. : РАГС, 2002. – 650 с.
25. Диков Б. А. Проблемы теории и практики исполнительства на кларнете системы Г / Б. А. Диков. – М. : Музыка, 1975. – 128 с.
26. Дис Л. И. Музыкальное мышление как объект исследования / Л. И. Дис // Музыкальное мышление : сущность, категории, аспекты исследования. – К. : Музична Україна, 1989. – С. 35–46.
27. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – СПб.: Питер, 2002. – 258 с.
28. Дункер К. Подходы к исследованию продуктивного мышления // Психология мышления / К. Дункер; под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. А. Спиридонова, М. В. Фаликман, В. В. Петухова. – М. : АСТ ; Астрель, 2008. – С. 50-67.
29. Ермакова Г. А. Музыка в мире культуры / Г. А. Ермакова. – М. : Книга, 1985. – 197 с.
30. Завалишина Д. Н. Мыслення в матеріально-виробничій праці / Д. Н. Завалишина // Психологічний журнал. – 1984. – № 5. – С. 3-13.
31. Завалишина Д. Н. Практическое мышление: Специфика и проблемы развития / Д. Н. Завалишина. – М. : Институт психологии РАН, 2005. – 376 с.
32. Иванов В. Д. Выражение эмоциональной отзывчивости на сонорно-акустические эффекты в исполнительстве на деревянных духовых инструментах / В. Д. Иванов // Эмоциональный компонент эстетического образования: проектирование, реализация и оценка. – 2006. – С. 330-333.
33. Иванов В. Д. Современное искусство игры на саксофоне: проблемы истории, теории и практики исполнительства: Дис. ... доктора искусствоведения / Владимир Дмитриевич Иванов. – М.: 1997. – 218 с.

34. Карпов А. В. Психологический анализ деятельности педагога / А. В. Карпов // Психология профессионального педагогического мышления. – 2003. – С. 31-72.
35. Карпов А. В. Рефлексивность как психологическое свойство и методика ее диагностики / А. В. Карпов // Психологический журнал. – 2004. – № 5. – С. 24-40.
36. Кашапов М. М. Психология профессионального педагогического мышления (методология, теория, практика) / М. М. Кашапов // Психология профессионального педагогического мышления ; под ред. М. М. Кашапова. – М. : Изд-во Института психологии РАН, 2003. – С. 73-143.
37. Корженевський А. І. До питання про специфіку мислення музиканта виконавця / А. І. Корженевський // Питання фортепіанної педагогіки та виконавства. – К. : Музична Україна, 1981. – С. 29-40.
38. Корыхалова Н. П. Интерпретация музыки: Теоретические проблемы музыкального исполнительства и критический анализ их разработки в современной буржуазной эстетике / Н. П. Корыхалова. – М. : Музыка, 1979. – 208 с.
39. Кузьмин Е. С. Вопросы социальной психологии руководства / Е. С. Кузьмин // Психология производства и воспитания. – 1977. – № 1. – 194 с.
40. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. / А. Н. Леонтьев. – М.: Сенс, 2005. – 352 с.
41. Либерман Е. Творческая работа пианиста с авторским текстом / Е. Либерман. – М. : Музыка, 1988. – 124 с.
42. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологи / Б. Ф. Ломов. – М. : Наука, 1984. – 291 с.
43. Максименко С. Д. Загальна психологія : навч. посібник / С. Д. Максименко. – Видання 2-ге, перероблене та доповнене. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – С. 58-72.

44. Малинковская А. В. Класс основного музыкального инструмента. Искусство фортепианного интонирования / А. В. Малинковская. – М. : ВЛАДОС, 2005. – 461 с.
45. Малинковская А. В. Фортепианно-исполнительское интонирование : проблемы художественного интонирования на фортепиано и анализ их разработок в метод.-теор. литературе XVI-XX вв. : очерки / А. В. Малинковская. – М. : Музыка, 1990. – 149 с.
46. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Посвещение, 1996. – 307 с.
47. Матюшкин А. М. Проблемні ситуації в мисленні і навчанні / А. М. Матюшкин. – М. : Директмедиа Паблішинг, 2008. – 392 с.
48. Медушевский В. В. Интонационно-фабульная природа музыкальной формы / В. В. Медушевский. – М. : Музыка, 1996. – 342 с.
49. Медушевский В. В. Музыкальное мышление и логос жизни / В. В. Медушевский // Музыкальное мышление : сущность, категории, аспекты исследования : сб. ст. – К. : Музична Україна, 1989. – С. 18-27.
50. Методика «Тип мышления» / Резапкина Г. В. Отбор в профильные классы. – М. : Генезис, 2005. – 65 с.
51. Мислення: процес, діяльність, спілкування: зб. наук. праць / наук. ред. А. В. Брушлинский. – М.: Наука, 1982. – 287 с.
52. Москаленко В. С. До визначення поняття музичне мислення / В. С. Москаленко // Українське музикознавство. – Вип. 28. – Музична україністика в контексті світової культури : наук.-метод. зб. – К. : НМАУ, 1998. – С. 48-53.
53. Никифорова Г. С. Психология профессиональной подготовки / Г. С. Никифорова. – СПб. : С.-Петербург. гос. университет, 1993. – 218 с.
54. Петрушин В. И. Музыкальная психология / В. И. Петрушин. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 384 с.
55. Поваренков Ю. П. Професійне становлення особистості: ... дис ... д-ра психол наук / Юрий Павлович Поваренков. – Ярославль, 1999. – 295 с.

56. Подуровский В. М. Психологическая коррекция музыкально-педагогической деятельности: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. М. Подуровский, Н.В. Сулова. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 320 с.

57. Путляева Л. В. О роли пауз при решении задач с использованием технических схем / Л. В. Путляева // Вопросы психологии труда, трудового обучения и воспитания. – 1971. – С. 23-34.

58. Ражников В. Г. Динамика художественного сознания в музыкальном обучении : дис. ... доктора пед. наук в форме научн. докл. : 13.00.01 / Владимир Григорьевич Ражников. – М., 1993. – 70 с.

59. Раппорт С. Х. О вариантной множественности исполнительства / С. Х. Раппорт // Музыкально исполнительство, 1972. – № 7. – С. 3-46.

60. Рубинштейн С. Л. О мышлении и путях его исследования / С. Л. Рубинштейн. – М.: Изд. АН СССР, 1959. – 148 с.

61. Самоукина Н. В. Психология профессиональной деятельности / Н. В. Самоукина. – СПб.: Питер, 2003. – 218 с.

62. Се Тин Художественный образ как ведущий компонент музыкально-исполнительской деятельности / Дисс. ...канд.пед.наук: 13.00.08. – Москва, 2009. – 155 с.

63. Семенов И. Н. Психология рефлексии: проблемы и исследования / И. Н. Семенов, С. Ю. Степанов // Вопросы психологии. – 1985. – № 3. – С. 31-40.

64. Спириин Л. Ф. Формирование профессионально-педагогических умений учителя-воспитателя / Л. Ф. Спириин. – Ярославль : Яросл. гос. пед. институт, 1976. – 196 с.

65. Степанов Н. И. Музыкальное исполнительство. Оптимизация исполнительских действий в музыкальном творчестве / Н. И. Степанов. – М. : МПГУ, 2006 – 233 с.

66. Стрелкова Ю. К. Инженерная и профессиональная психология / Ю. К. Стрелкова. – М., 2002. – 342 с.

67. Сулова Н. В. Музыкальное мышление и методика его развития у младших школьников / Н. В. Сулова, В. М. Подуровский. – М. : Книга, 1999. – 124 с.
68. Теплов Б. М. Обрані праці: в 2-х т. / Б. М. Теплов. – М. : Педагогіка, 1985. – Т. 1. – 328 с.
69. Терёхин Р. П. Методика обучения игре на фаготе / Р. П. Терёхин, В. Н. Апатский. – М.: Наука, 1988. – 197 с.
70. Тюлин Ю. Н. Музыкальное мышление как форма креативной деятельности : автореф. дисс. на соискание научн. степени доктора пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения (музыка)» / Юрий Николаевич Тюлин. – М., 2004. – 57 с.
71. Усов Ю. С. Методика обучения игре на трубе / Ю. С. Усов. – М. : Музыка, 1984. – 216 с.
72. Успенский И. В. Особенности профессионального мышления студентов музыкального колледжа / И. В. успенский // Психология, социология и педагогіка. – 2014. – № 2. – С. 12-20.
73. Ушаков Л. Г. Музыкальное мышление как психическая деятельность личности / Л. Г. Ушаков // Ступени: Научный журнал. – 2003. – №3. – С. 120-131..
74. Фарбштейн А. А. Музыка и эстетика / А. А. Фарбштейн. – М. : Музыка, 1976. – 206 с.
75. Фёдоров Е. Е. Вопросы методики обучения игре на духовых инструментах / Е. Е. Федоров. – Новосибирск: Наука, 2004. – 219 с.
76. Федотов А. А. Методика обучения игре на духовых. Инструментах / А. А. Федотов. – М. : Музыка, 2012. – 158 с.
77. Холопова В. Н. Музыка как вид искусства / В. Н. Холопова. – М. : Музыка, 1994. – 174 с.
78. Цагарелли Ю. А. Психология музыкально-исполнительской деятельности / Ю. А. Цигарелли. – СПб. : Питер, 2008. – 194 с.

79. Цымзина С. В. Специфика мышления студентов музыкального колледжа с различным уровнем успешности в исполнительской деятельности / С. В. Цымзина. – М. : Наука, 2012. – 213 с.
80. Цыпин Г. М. Обучение игре на фортепиано / Г. М. Цыпин. – М. : Просвещение, 1984. – 176 с.
81. Шадриков В. Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности / В. Д. Шадриков. – М. : Наука, 1982. – 245 с.
82. Щедровицкий Г. П. Лекции по психологии / Г. П. Щедровицкий // Вопросы саморазвития человека. – К., 1991. – Вып. 3. – С. 3-32.
83. Щедровицкий Г. П. Мышление – Понимание – Рефлексия / Г. П. Щедровицкий. – М. : Наследие ММК, 2005. – 800 с.
84. Яворский Б. Л. Музыка и современность / Б. Л. Яворский. – М. : Музыка, 1971. – 260 с.